

יש המון אוויר בעולם | דביר ורשבסקי

איטאלו קאלווינו, יליד סנטיאגו דה לאס וגאס, היה מגדולי הסופרים האיטלקיים במאה העשרים. ספריו התאפיינו בסוריאליזם מדויק, ובמינימליזם כמעט סגפני.

אין זה אומר כי הוא לא נטה להשתעשע עם הדמויות הספרותיות שיצר, אך הפלטפורמה העלילתית נבנתה בקפידה, תוך שימוש מדוד בדימויים חדי אבחנה. בספרו "הערים הסמויות מן העין", למשל, נמצאים תיאורים קצרים של ערים בדיוניות בממלכתו של קובלאי חאן.

כל תיאור מתייחס לעיר מכיוון בלתי צפוי אחר, וכן יוצר מרחב דימויים עשיר ורחב של "ערים אמיתיות", שנבנות מעולם דימויים אנושי ואוניברסלי למדי. "על אודות איזאורה, עיר אלף הבארות, משערים שהיא ניצבת מעל לאגם תת קרקעי, עמוק. בכל מקום בו התושבים הצליחו לשאוב ולהעלות מים, תוך שחפרו באדמה נקבים עמוקים, עד שם ולא מעבר לזה התפשטה העיר. היקפה המוריק חוזר על היקף חופיו החשוכים של האגם הקבור; נוף בלתי נראה מתנה

את הנוף הנראה; כל מה שנע בשמש נדחף בכוח הגל המכה, לכוד, תחת כיפת הסלע הסידני¹ מתאר קאלווינו בספר זה.

בשנת 1985, חודשים ספורים לפני מותו, נתבקש קאלווינו להעביר סדרת הרצאות על ספרות באוניברסיטת הרווארד. חמש ההרצאות הראשונות ניתנו כסדרן, וזמן קצר לפני מתן ההרצאה השישית, אשר כבר הועלתה על הכתוב, נפטר קאלווינו.

ההרצאות הללו קובצו לספר שנקרא "שיעורים אמריקאים – שש הצעות לאלף הבא".

בשש ההרצאות הללו מנתח קאלווינו מגמות היסטוריות שונות שנתפסות בעיניו כתופעות רחבות ומתפתחות, תוך הסברת האיכויות הספרותיות שראויות להתעצב בהתאם לשינויים אלו.

השיחות כוללות מובאות רבות מהספרות האיטלקית והכללית, וכך מנסות להתוות צורות אמנותיות ישנות – חדשות, בהתאם לאיכויות המחשבה של אדם בן זמננו.

ברצוני לעסוק בשתי איכויות מרתקות בהן דן קאלווינו, ואשר לתפסתי יש ביניהן הדדיות מפרה: המהירות, והקלילות².

במובנה הספרותי, קאלווינו מזהה את המהירות ביכולת לסקור בהינד עפעף מרחבים מרובי התרחשויות, בניגוד לנטייה הספרותית ההפוכה; להתעכב על פרטים, ליצור קצב עלילה איטי ומהורהר.

טקסטים מהירים יכתבו לעיתים תוך התפרסות על מרחב וזמן רחבי היקף, אך בתמצות רב.

---

¹ ערים דיקות. 1, עמוד 23.

² במאמר זה, אשתמש חליפות בשני המונחים, זאת משום ששניהם מבוטאים במאמר כאספקטים של תופעה רחבה אחת. תופעה זו, ניתנת להבנה בנקל דרך ביטויים ספרותיים שלה, שיובאו להלן.

הם מעניקים לקורא איכויות אסתטיות, אותן ניתן למצוא גם בנוף המרצד
בנסיעה מהירה, בתחושה לאחר נטילת סמים ממריצים, ובצפייה בסרט מרובה
'שוטים' (מקטעים).

הקלילות הטקסטואלית, טוען קאלווינו, באה לידי ביטוי הן בתיאורים
"קולחים" של תפניות בעלילה, והן בשימוש באמצעים סמנטיים המעצימים
דימויים של אווריריות וקלות תנועה.

כבדות, יאמר הפילוסוף ומבקר הספרות מיכאיל בכטין, מאפיינת מצבים בהם
הגורם ה"כבד" נתון לאיום כלשהו, על קיומו או על זהותו.

אנחנו עשויים להתייחס ברצינות תהומית להמנון הלאומי, למשל, רק בהנחה
שההמנון מייצג את האטרנטיבה למציאות איומה אליה אנחנו לא רוצים לחזור,
או אם גורמים כלשהם מאיימים על הזהות אותה ההמנון מייצג.

קלילות, לעומת זאת, באה לידי ביטוי רק כאשר הגורם ה"קל" חופשי, ולא
נמצא בעמדת התגוננות. ניתן לומר, כי כאשר מנוטרלת הרתיעה מגורמים
חיצוניים, נוצרת הפלטפורמה להתנהלות קלילה, והמשכיחות תלויה ביכולת
לשמר את היחס ה"מבטל" כלפי הגורמים המאיימים.

על מנת להמחיש את היישומים הספרותיים לתופעות הנדונות, מצטט קאלווינו
כמות לא מבוטלת של מובאות ספרותיות, שיוצרות תמונה רחבה של מושגי
המהירות והקלילות.

ברצוני לחדד את המושגים הללו דרך מקורות אחרים, שלתפיסתי פורסים תמונה
רחבה למדי של המושגים הללו, גם בהקשרים דתיים.

דימוי מרתק בהקשר הזה מופיע בפרשת משפטים, כאשר עם סיום מעמד הברית
שכורת הקב"ה עם ישראל כולו, זוכים נכבדי העדה לנכוח במעמד מופלא:

¹⁰ וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, נֶגֶב וְאַבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר וּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר. וְאֵל
אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזִיזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ.

(שמות, כ"ד)

דומני, כי התיאור הזה מעמיד אותנו בפני הנגדה אסתטית חריפה – בין צירוף
המילים "מעשה לבנת הספיר", לבין "עצם השמים לטהר".

"מעשה" הוא שם פעולה, שפותח את הקורא לעולם מושגים של עמל וסיזיפיות. "לבנה" היא עצם כבד, חקוק אבן, שנקשר גם הוא אל הכבודות הסיזיפיות. דימוי הלבנה בא לידי ביטוי בהקשרים דומים: במגדל "הַבָּה נִלְבְּנָה לְבָנִים"³, ובעבודות מצרים "וַיִּמְרְרוּ אֶת תַּיִהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה בְּחַמֵּר וּבְלִבָּנִים"⁴.

"ספיר" – ⁵לפי תפוצתה במצרים ובמסופוטמיה, והיחס אליה כאבן מלכותית והדרה, סבורים מרבית החוקרים כי מדובר בלאפיס לזולי. האבן, שצבעה כחול עמוק, מאופיינת באטימות עכורה, ובפני שטח סתומים.⁶ צירוף הגורמים הללו מציג את שנמצא תחת רגלי האלהים ככבד, סתום ו"קשה".

לעומת צירוף זה, אנו נתקלים בצירוף: "עצם השמים לטהר" – חפים מעבים, נקיים וצלולים, מוצגים לפנינו השמים כשלעצמם הפשוט. ניתן בנקל לקשר את התיאור הזה לשדות דימויים של קלילות, ערנות, וחופש. כהנגדה לספיר הסתום, על כבודתו דוממת התנועה, מוצגים השמים קלי התנועה וחסרי הגבולות כצלע נוספת של הדום רגלי האל. שני הדימויים הדיכוטומיים הללו נאמרים בנשימה אחת, וכך יוצרים מערכת אבסורדית, כזו שלא ניתן לתפסה ללא סייג. התנועה חסרת הגבולות של השמים אוצרת איכויות מהירות ומגמת "התפשטות" במרחב. בשונה מהם, כבודות הספיר מדוממת כל תנועה, ותובעת שקיעה בסתימות הדחוסה שלה.

---

³ בראשית י"א ג'

⁴ שמות א' י"ד

⁵ חשוב לציין שככלל, המדע המודרני מתקשה לאפיין באופן מדויק אבנים טובות מתקופת המקרא. הדבר נובע מכמה סיבות: הן משום שבעולם העתיק אבנים אופיינו לפי איכויות חיצוניות, ולא על סמך היבטים מינרלוגיים, והן משום שסוג האבנים, מלבד שמם, לא תועד עד לתקופה מאוחרת.

⁶ אנציקלופדיה העברית, כרך א', עמ' 48.

אנציקלופדיה של התנ"ך, כרך א', עמ' 20.

בתיאור המקראי האמור, הקלות והכובד שווים במעלתם, ללא ביכור האחד על משנהו. שוויון זה מוכרע לצד זה או אחר במקורות אחרים, וברצוני לבחון לפחות את חלקם.

במחלקת המקורות המעדיפים את הכובד, אנחנו עשויים לפגוש בכמה וכמה אורחים נכבדים. בתהלים למשל, ניתן למצוא השוואות בין הרשעים לבין מוץ וקש, לעומת הצדיקים שמשווים לארז או לתמר יציבי העמידה⁷. במקורות מאוחרים יותר, התנהגות דתית ראויה תיקרא "כובד ראש" – "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש"⁸, ואילו התנהגות דתית פסולה תיקרא "קלות ראש" – "שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה"⁹. חשוב לציין כי סקירת האזכורים של "כובד ראש", ממקם אותם בשתי קבוצות התייחסות עיקריות – כביטוי לרצינות דתית¹⁰, וכביטוי לאבל ולעתות מצוקה¹¹. השימוש הכפול במושג

---

7 'וְהָיָה כְּעֵץ, שְׁתוּל עַל-פְּלִי-מַיִם, אֲשֶׁר פֵּרוּ, יִתֵּן בְּעֵתוֹ--וְעָלָהוּ לֹא-יָבוּל; וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ. לֹא-כֵן הָרָשָׁעִים, כִּי אִם-כְּמֶזְ, אֲשֶׁר-תִּדְפְּנוּ רוּחַ". (תהלים א).

"בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד .. צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה". (תהלים צ"ב)

⁸ ברכות, ה, א.

⁹ אבות, ג, יג.

¹⁰ ספר תורה: "כל מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכובד ראש באימה ופחד", (רמב"ם, ס"ת).

שבת: "איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת ומתעטף בציצית ויושב בכובד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך" (שם, שבת)

בית דין: "כל בית דין של ישראל שהוא הגון שכינה עמהם, לפיכך צריכין הדיינים לישב באימה ויראה ועטיפה וכובד ראש ואסור להקל ראש" (שם, סנהדרין)

¹¹ בבצורת מתמשכת: "תנו רבנן: חברים אין שאילת שלום ביניהן, עמי הארץ ששואלין -

מחזירין להם בשפה רפה ובכובד ראש. והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין, כבני אדם הנוזפין למקום, עד שירחמו עליהם מן השמים" (תענית, י"ד:).

בלידת בת: "ואם נולד בת לאדם ואתה שואל מה ילדה אשת פלוני הוא משיבך בשפה רפה ובכובד ראש ועיניו כלפי מטה בת ילדה" (אוצר המדרשים, אלפא ביתא דבן סירא)

הכובד מעלה שאלה עקרונית בנוגע ליכולת שלנו לקבל את נוכחותו בעולמנו הדתי; אם העבודה הדתית נתפסת בעינינו כחיינו ואורך ימינו, מדוע היא צריכה להתבצע באותן תבניות רגשיות שמאפיינות את היחס אל ההיבטים הטראגיים של החיים, אלו שמבכים אבדן? איך יתכן הלך רוח זהה באיכויותיו האופף את הציפיה לכניסת השבת מחד, ואת האבל על המוות מאידך? אין לי כוונה לנסות להתמודד עם השאלות הללו, שהן מעניינות כשלעצמן, שכן ברצוני להתמקד באיכויותיה של הקלילות-מהירות.

רמח"ל מציג תפיסה מעניינת ביחסו לקלות. הוא יוצר תשתית יציבה לתיאור משמעותה הבסיסית:

"והנה הקלות והכובד למעלה נמשך מן הפנימיות והחיצוניות. וזה, כי הקלות הוא שיהיה המאור נסבל מן המאציל שהוא סובל הכל. אך הכובד הוא, כשהמדרגות יורדות למטה. והוא ענין העביות שצריך להתפשט למטה. אמנם כשמתגבר בענף בחינת הפנימיות, הנה אז יהיה, והוא שהחיצוניות שבו הוא נסבל מהפנימיות שלו, והוא כמו השורש שלו למעלה. והכובד הוא להיפך, כשהחיצוניות מתגבר ואז הפנימיות מניחו. כי כך צריך כדי שיתפשט למטה בבחי' העביות. נמצא הקלות כשהפנימיות סובל את החיצוניות, והכובד להיפך. אך אין גוף שלא יהיה לו כובד, כי כל גוף חיצוניות. ונמצא הקל עולה, כי הוא נסבל, והכבד יורד למטה, כי כך המשך מדרגותיו.¹²

אליבא דרמח"ל, הקלות מצביעה על קישור אל הכוח המאציל. לפי הנחה זו, ככל שדבר קל יותר הוא עליון יותר, וככל שהוא כבד יותר, הוא בזיקה גדולה יותר לעולם החומרי, הפיזי. הניתוח של רמח"ל הוא תשתית חשובה להבנת עיקרון הקלות, משום שהוא מציג את האלוהות ככוח שככל שמתקרבים אליו יותר, משמע שאנו קלים יותר. השפה שבה נכתב הקטע האמור, יוצרת מערכת

ימי חג נוכריים: "דתניא: לא יכנס אדם לביתו של עובד כוכבים ביום חגו ויתן לו שלום, מצאו בשוק, נותן לו בשפה רפה ובכובד ראש". (גיטין, סב).
אבל פרטי: "המוצא את חברו אבל...מצאו בשוק - אומר לו בשפה רפה ובכובד ראש" (מועד קטן, כא:)

¹² שערי רמח"ל, תי"ג.

עקרונות תיאולוגיים – פיזיקליים. ברצוני לצעוד צעד נוסף ולהראות יישומים של הקלילות במרחבים נפשיים וקוסמיים, ולא להישאר בשדה השיח העקרוני. רק דרך יישומים כאלה נצליח ליצור תמונה רחבה של ההשלכות האסתטיות והדתיות סביב המהירות-קלילות. אפיונים של תחושת המהירות באים לידי ביטוי בתיאורים פיוטיים רבים. תיאורים אלו מתאפיינים הן במבט שנישא למרחק, והן במעבר מהיר בין תיאורי התרחשויות שונים לחלוטין, תוך שימוש בדימויים "קלילים". דוגמה מצוינת לתיאור כזה, ניתן לראות בתהלים ק"ד:

"...השם עבים רכובו, המהלך על פנפי רוח. עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט ... ישקו כל חיתו שדי, ישברו פראים צמאם. עליהם עוף השמים ישכון, מבין עפאים יתנו קול. משקה הרים מעליותיו, מפרי מעשיך תשבע הארץ. מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבדת האדם, להוציא לחם מן הארץ. ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד. ישבעו עצי יהוה, ארזי לבנון אשר נטע. אשר שם צפירים יקננו, חסידה ברושים ביתה. הרים הגבהים ליכלים, סלעים מחסה לשפנים. עושה רוח למועדים, שמש ידע מבואו. תשת חשף ויהי לילה, בו תרמש כל חיתו יער. הפפירים שאגים לטרף, ולבקש מאל אכלם. תזרח השמש יאספון, ואל מעונתם ירצצון. יצא אדם לפעלו, ולעבדתו עדי ערב. מה רבו מעשיך יהוה כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנייך. זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדלות. שם אניות יהלכון, לוינתן זה יצרת לשחק בו. כלם אליך ישברון, לתת אכלם בעתו..."

בתחילת המזמור, צפים לנגד עינינו תיאורים "קלילים" ביחס לאל ומשרתיו, שנמהלים לעיתים בתיאורי "מהירות"¹³. בהמשך, עובר המשורר לתאר מרחבי התרחשות מגוונים למדי, כחלק ממגמת ה"מהירות"¹⁴. המעבר בין התיאורים

¹³ 'השם עבים רכובו, המהלך על כנפי רוח. עושה מלאכיו רוחות'.

¹⁴ מעיינות- רוויית החיות- עופות השמים- גשם- יבול- תזונה אנושית- יערות- ציפורי היער- חיות בר- שמש וירח, וכו'. בהמשך, הרצפים עוד פחות מסודרים- "חיות קטנות עם גדולות, שם אניות יהלכון".

השונים אסוציאטיבי, מהיר, ולא בהכרח יוצר רצף לוגי. התעופה המהירה מנושא לנושא עקרונית לתיאורים אלו, משום שהיא מעניקה לקורא נקודת מבט חיונית על הבריאה. הריצוד בין נושאים מעורר התפעלות מריבוי הפרטים בעולם, אשר כל אחד מהם מחוכם ושונה מחברו. הערצת הריבוי היא ההזדמנות של המשורר לתפוס את הבריאה כדינמיקה חיה, כמרחב התרחשויות אינסופי. הכרה זו באה לידי ביטוי מפורש בפסוק מרכזי במזמור: "מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה כָּל־מַחְכְּמָה עָשִׂיתָ, מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנָךְ." תיאורים אלו מזמינים אותנו להתבונן במהירות-קלילות כאופציה דתית, כפתח להשגות רחבות ואפילו אקסטטיות. הם מציעים לנו להתנער מהכבדות המגושמת, מהאיטיות המנוונת, ולהיענות לוויטאליות(?) המרצדת שהבריאה טומנת בחובה. לתשובה חיובית בהקשר זה יש השלכות על התפיסה הדתית שלנו, עליהן נעמוד בהמשך. לפני כן, עלינו לבחון את ההשלכות הקיומיות של המהירות-קלילות.

השלכות כאלו ניתן למצוא ביישום מיתולוגי-פסיכולוגי אחר של ה"מהירות-קלילות", שמאיר אותה מזווית לא צפויה.

מי שלמד אי פעם קראטה או סיף, יודע שדו-קרב לא מאפשר תנועה איטית או מגושמת. אם המתאבק חושב לאט, או נע ללא קלות תנועה ודיוק, הוא עשוי להוות טרף קל ליריב, בהנחה וזה ניחן ביותר מהירות-קלילות.

פיתוח תכונות כאלו דורש מיומנות, שלצורך חידודה מתאמן הסיף שנים רבות. בדומה לאומנויות הלחימה הללו, גם לימוד התורה מתואר כקרב מתוחכם, וגם הוא דורש מיומנויות דומות במהלך השקלא וטריא, הלא היא "מלחמתה של תורה". המלחמה הזו מוצגת במקורות שונים, כאשר בחלקם מתוארת הלחימה בענייניות מינימליסטית, ובחלקם בפירוט רב.

בספר הזוהר ישנם תיאורי קרב דרמטיים ומפורטים למדי סביב המפגש עם דמותו של הינוקא, ילד מופלא בעל השגה חריגה בתורת הנסתר. הזוהר מספר, כי ר' אלעזר, ר' אבא ור' יוסי, באו לכפר סכנין על מנת לפגוש בינוקא זה. כאשר

עורכים החברים את השולחן על מנת לאכול עמו לחם, מציע להם הינוקא לפתוח עמו במלחמה:

¹⁵ אמר: חכימין קדישין, תבעו נהמא דתפנוקי בלא קרבא, (ס"א או נהמא דקרבא ופתורא דמאני קרבא) ופתורא דמאני קרבא, או נהמא

---

¹⁵ אמר [ינוקא]: חכמים קדושים, התרצו לחם תפנוקים בלי מלחמה, או לחם מלחמה ושולחן של כלי מלחמה, או תרצו לברך את המלך בכל כלי המלחמה, שהרי השולחן לא מתעלה בלי מלחמה?

אמר ר' אלעזר: בן אהוב, חביב, קדוש, כך אנו רוצים, השתמשנו בכל כלי זין, ויודעים אנו להילחם בחרב ובקשת וברומח ובאבני קלע, ואתה נער ולא ראית עדיין כיצד עורכים מלחמה גברים חזקים שבעולם. שמח ינוקא ואמר: ודאי לא ראיתי, אבל כתוב: "אל יתהלל חוגר כמפתח". ערכו את השולחן בלחם ובכל מה שצריך... אמר ינוקא: מי שרוצה לחם על פי חרב יאכל. שמח ר' אלעזר.

חזר ונתקרב ינוקא אליו, אמר לו: משום ששיבחת עצמך עליך לערוך מלחמה תחילה. ואני אמרתי קודם, שהמלחמה תהיה אחרי האכילה, אבל עכשיו מי שרוצה סולת, יביא כלי מלחמה בידיו.

אמר ר' אלעזר: לך יאה להראות מאותם כלי מלחמה שלך. פתח ינוקא ואמר: "והיה באכלכם מלחם הארץ, תרימו תרומה לה". פסוק זה, על עומר התנופה נאמר... ומה חטה? כלל כ"ב אותיות.

אמר ר' אלעזר: אף על פי שהיה לנו לשמוע, כאן עלינו לומר [דבר] ולדרוך את הקשת. אמר ינוקא: הנה המגן לקראת החץ.

אמר ר' אלעזר: ודאי, "חטה", כך אנו קוראין אותה...

אמר ר' אבא: ודאי להט החרב [מופנה] אליך

אמר ינוקא: ודאי אני מחזיק במגן וצנה להתגונן ממנו...

באו ר' אלעזר והחברים, ונשקוהו.

אמר להם: דומה לי, שהרווחתי בכלי המלחמה את לחם השולחן.

אמר ר' אלעזר: ודאי כך הוא, שהרי כל כלי זין בידך הם, ומצליחים בידך.

באו ונשקוהו כבראשונה.

דקרבא, או תבעון לברכא למלכא בכל מאני קרבא, דהא פתורא לא
אסתליק בלא קרבא?

אמר ר' אלעזר: ברא רחימא חביבא קדישא, הכי בעינן, בכל הני זיני
קרבא אשתדלנא בהו, וידעינן לאגחא בחרבא ובקשתא וברומחא
ובאבנין דקירטא, ואנת רביא עד לא חמית היך מגיחין קרבא גוברין
תקיפין דעלמא.

חדי ההוא ינוקא, אמר: ודאי לא חמינא, אבל כתיב 'אל יתהלל חוגר
כמפתח'.

אתקיננו פתורא בנהמא, ובכל מה דאצטריך...

אמר ההוא ינוקא מאן דבעי לנהמא על פום חרבא ייכול.

חדי ר' אלעזר.

אהדר וקריב ינוקא לגביה, א"ל: 'בגין דשבחת גרמך, אית לך למיגח
קרבא בקדמיתא, ואנא אמרית בקדמיתא דקרבא ליהוי בטר אכילה, אבל
השתא מאן דבעי סולתא תולה (נ"א ייתי) מאני קרבא בידוי'.

אמר ר' אלעזר: 'לך יאות לאחזאה מאינון מאני קרבא דילך'.

פתח ההוא ינוקא ואמר: 'והיה באכלכם מלחם הארץ, תרימו תרומה
ליי', קרא דא על עומר דתנופה אתמר... ומאי חטה, כללא דכ"ב אתוון'
א"ר אלעזר: 'אע"ג דהוה לן למשמע, הכא אית לן למימר, ולדרכא
קשתא'.

אמר ההוא ינוקא: 'הא מגנא לקבל גירא'.

אמר רבי אלעזר: 'ודאי חטה הכי קרינן לה...'

א"ר אבא: 'ודאי שננא, דחרבא לגבך'.

אמר ההוא ינוקא: ודאי אתקפנא במגן וצינה לאגנא מניה...

אתו ר"א וחברייא, ונשקוהו.

א"ל: 'דאמי לי דדווחנא במאני קרבא נהמא דפתורא'.

א"ר אלעזר: 'ודאי הכי הוא, דהא כל זיני קרבא בידך אינון. ומצלחן
בידך'.

אתו ונשקוהו כמלקדמין¹⁶.

לימוד התורה איננו פעולה נינוחה וסטטית של צריכת מידע. אין מקום לחלשים
ולילדים בבית המדרש, שכן כושר התמרון הנדרש לשם הלימוד כרוך בניסיון רב
ובמיומנות. תשובה איטית מדי, שמועה לא מחודדת, חוסר מעוף, כל אלה
יתירו את הלוחם עירום מנשקו בלב המערכה, מתבוסס בחצאי מחשבות ושברי
מילים. רק ללוחם קל ומהיר תנועה יש תקווה במערכה כזו.

¹⁶ זוהר, ח"ג, קפ"ח, קפ"ט. תרגומו של י. תשבי, משנת זוהר, ע"ה- ע"ט.

יחס קיצוני ביותר אל המהירות-קלילות כאפשרות היחידה להיכנס אל הקודש, ניתן למצוא אצל ר' יוסף ג'יקטיליה, מקובל מרכזי שחי ופעל במאה ה-13. הר"י ג'יקטיליה מתאר, כי כאשר נביא מתעלה במעלות הנבואה על מנת להיפגש עם האלוהות, הוא צריך לעבור תהליך בירור קפדני, שרק עם צליחתו יוכל להגיע לנבואה. בתהליך זה נפגש המתנבא במלאכים שונים, אותם מזהה ר"י ג'יקטיליה ככוחות המרכבה הנושאים את השכינה, ואלו בוחנים את יכולתו להיכנס אל הקודש פנימה. המשוכה האחרונה אותה על המתנבא לעבור לפני היפגשו עם האלוהות, נקראת חשמל.

"והנה כשיעבור הנביא באותם המלאכים יגיע בסוף כולם להיכלו של חשמ"ל. וחשמ"ל הם חיות של אש דקה בשפה ברורה, ודבורם בתכלית המרוצה, וכשידבר אדם דבור א' הם ממללות אלף אלפי אלפים דיבורים, ואותם החיות אינם שוקטות אפילו רגע א', אלא ממהרות התנועה ומשתנות ברגע א' לאלפי גוונים לכאן ולכאן עולה ויורדת ומתנועעות לצדדין בלי שקט ורפיון, וכפי קלות תנועתם כך קלות דבורם ומהירותם, ואלה החיות הנקראות חשמ"ל הם בודקים הנביאים בהגיעם לשער שבו נכנסים (להשתכל) [להסתכל] באספקלריא שלה שהיא אספקלריא שאינה מאירה, והחשמ"ל ממחר בתנועתו ובקלות דבורו לדבר עם אותו הנביא הנכנס להסתכל, ואם אותו הנביא יכול להבין דברי החשמ"ל ברגע ולהשיב תשובה לכל דבור ודבור אזי נודע כי ראוי להכנס ולהסתכל בכבודו של מלך... והנה החשמ"ל בודק כל הנכנסים למעלת הנבואה אם משיבים כענין ושואלים כהלכה במהירות כרגע כמו החשמ"ל נכנסים, ואם לאו דוחים אותם כלפי חוץ. וזו היא תחלת השגת (הנביאים) [הנבואה], ועל זה נאמר אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלקים נהלך ברגש".

(ר"י ג'יקטיליה, סוד החשמל)

האיכות האולטימטיבית המאפשרת לבן אנוש להיחשף אל מה שלמעלה ממנו, היא המהירות-קלילות, כפי שהיא מתגלה בריכוז מפליא בקטע האמור. המתנבא נתבע להשתלב במחול המטורף של החשמל, תוך תמרון חד ומתואם. עליו לשקוע בהתרחשות האינטנסיבית ביותר שניתן להעלות על הדעת, בלי למעוד אפילו לרגע. כל היסוס, חוסר דיוק או מחשבה איטית, ימיטו על המתנבא גירוש "החוצה".

התיאור האינטנסיבי וחסר הפשרות של ר"י ג'יקטיליה יוצר דימוי פרסונלי רב עוצמה של אידאת ה"מהירות-קלילות" – דמות ה"חשמל".

דמות החשמל מביאה לכדי בשלות את הבעת המושג מהירות-קלילות, שכן היא הופכת את המושג האנליטי למציאות חיה, לארכיטיפ מדוייק. בהתאם לאיכויות

אלו, אני רואה לנכון לחתום את העיסוק בהמשגת המהירות-קלילות סביב דמות זו.

לתפיסתי, ההזדמנות והחובה להשתמש במהירות-קלילות כרוכה במעבר לעולם מושגים ווירטואלי. כפי שאטען להלן, העולם הדתי לא השכיל לתעל את האיכויות של המרחב הווירטואלי, ונשאר לדשדש בעולם הערכים והמוסכמות הקדם וירטואלי, על אף שהעולם החדש פותח בפניו אפשרויות חיוניות.

אם נתבונן בשיח התרבותי והדתי, נגלה כי אנו מייחסים לכובד ולאישיות חשיבות עצומה, ומבחינה מסויימת אף קדושה. כשאנחנו מתפעלים מעוצמתו הדתית של רעיון, נאמר עליו שהוא "עמוק", כלומר נמצא מתחת לטווח ראייתנו, משוקע במעמקים. לעולם לא נגיד על רעיון כזה שהוא "רחב", למרות שגם אפיון זה מתייחס לניתוק משדה הראיה. זאת משום שהשיקוע הכבד במעמקים קדוש בעינינו יותר מהקלילות של התעופה למרחקים.

מבחינה מעשית, העליונות של הכובד-איטיות באה לידי ביטוי ביחס אל פרקטיקות דתיות שונות. תפילה ומצוות מעשיות אחרות המקוימות לאט ועם "כוונות" ארוכות, נתפסות כאיכותיות, וכרצויות מבחינה דתית. עשייה ותפילה מהירות, נתפסות פעמים רבות כשטחיות. בדומה לכך ובמובן רחב יותר, מדיטציית הזאזן המפורסמת הנעשית בישיבה דוממת, ומובילה ל"התרוקנות" דרך שקיעה פנימה, מבוצעת תוך חוסר תנועה מוחלט. טכניקה זו כמו "מקפיאה" את המודעות של המתרגל ועוצרת את תחושת הזמן, כלומר מאטה את התודעה שלו לכדי דממה מוחלטת. פרקטיקה כזו, מהווה דוגמה קיצונית לאיכות דתית איטית-כבדה¹⁷.

במובן יותר אינטלקטואלי, עצם חוויית הלימוד המסורתית דורשת "שקיעה" לתוך נושא, "התעמקות" בו, קריאה "איטית" וממוקדת של החומר הנלמד. קיומם של קשב וריכוז הם התנאי הראשוני ביותר להטמעת מידע לפי התפיסה

---

¹⁷ בהתאם לכך, הקדוש שחוה הארה דרך טכניקת הזאזן, יכול להוות אנטייתזה מדויקת לדמות החשמל, בעוד שהמתנבא מחולל עם חשמל בתכלית המרוצה, שוקע נזיר הזאזן בתוככי לבנת הספיר הדוממים.

הדידקטית השגורה כיום. קיומן של בעיות קשב וריכוז מצביעות על כשל בסיסי ביכולת ללמוד, משום שאינן מאפשרות שקיעה והתעמקות טוטאלית בנושא נתון.

הכובד והאיטיות עקרוניים במיוחד כאשר הלימוד נעשה על בסיס ספרים. מהותית, ספרים מהווים מדיום איטי למדי – הם מתקדמים בצורה לינארית, דורשים חשיפה לטקסט יחיד, תוך שקיעה במרחב המסוים עד מאד שהוא מייצר. גם סיטואציות לימודיות "מהירות" לכאורה¹⁸, צומחות על בסיס פלטפורמה של לימוד איטי, וכלואות במדיום האיטי שהספרים יוצרים. לפיכך, נקודת המוצא של הלימוד המסורתי תהיה בהכרח איטית בבסיסה.

גם מבחינה ערכית אנו מייחסים לדברים חשובים כובד משקל, והם נשקלים בכובד ראש. דברי ההבל, לעומת זאת, נחשבים קלי ערך. במשך שנות דור, התרגלנו להוקיע את ה'קל' כנחלת הריקים והשוטים¹⁹, ולרומם את ה'כבד' כמשכנם של דברי הטעם ואנשי המעלה. ודאי שאין פה האשמה, נולדנו לתוך ההבניה הסמנטית הזו, ואנחנו כבר רגילים להדרה של הקלות מהמרחב הדתי. אין לנו כל עניין לשבור הבניה טרמינולוגית-ערכית שכזו, משום שהיא הולמת היטב את המדיום בו אנו לומדים תורה ומקיימים מצוות. אם כן, מדוע לא להשלים עם קיומה? למה שלא נניח לקלות להסתופף בצל אחוות הדפוקים(אוי הרב בני) של הטרמינולוגיה הדתית, יחד עם הריק, הרדידות, הפריצות, ושאר החבורה הקדושה?
התשובה לכך היא שהעולם השתנה.

---

¹⁸ לדוגמה, עיון מקביל בכמה ספרים, או לימוד טקסטים רבי רבדים והתרחשויות כמו הגמרא.

¹⁹ מעניין לציין שבאכדית, הקלילות = קללה מנוגדת אל הכבוד-כבודות, ובהתאם לכך מזוהה עם חוסר ציות. בהתאם למה שנראה להלן, גם המעבר מציות לחוסר ציות אופייני לעולם הוירטואלי, שמאופיין בחוסר גבולות.

מבריאת העולם ועד לעשורים האחרונים, מרבית האנשים נחשפו לזרימת מידע איטית²⁰ בכל תחומי החיים. איטיות זו באה לידי ביטוי הן מצד מרחבי המחיה האנושיים, החיים במספר מצומצם של מרחבי התרחשות שונים (בית, מקום העבודה, מרכז התרבות, וכו'), והן מצד חיים באטמוספירה אינטלקטואלית ורוחנית איטית, עליה הרחבנו את הדיבור. בשני העשורים האחרונים, בא המרחב הווירטואלי והפך את הקערה על פיה. מרחב זה טומן בחובו כמות אינסופית של מידע, של אינטראקציות חברתיות, ושל תכנים שונים. הוא דורש מהמשתמש הממוצע, שהוא האדם הממוצע, תמרון בין אינספור מרחבי התרחשות שונים: בין תכני אודיו, טקסט וגרפיקה; בין שיחה ידידותית, פעילות אינטלקטואלית וצריכת תרבות. כל המרחבים הללו מתערבבים זה בזה, והופכים את האינטרנט לתופעה רבת ממדים הדורשת מהמשתמש מהירות-קלילות. ככל שהתמרון יהיה מהיר וקל תנועה יותר, היכולות האינטרנטיות של המשתמש יהיו איכותיות וממצות יותר. המיומנות הווירטואלית דורשת מהמשתמש ליצור רצפים בחלל המידע האינסופי שמרחף בענן, תוך "ריצוד" בהתאם לקצב זרימת המידע המהיר²¹. בעולם זה, אין מקום להעמקה, אלא להרחבה, שכן הוא שוטח מידע ברחבות שאין כדוגמתה²². רוחב הדעת הווירטואלי פותח לפנינו אופציות

---

²⁰ ההגדרה לאיטיות יחסית, כמובן. רק לאחר המהפכה הווירטואלית אנו יכולים לאפיין למפרע את התקופה שקדמה לה כבעלת זרימת מידע איטית. יתכן מאד, שגם אחרי מהפכת הדפוס, אופיינה התקופה שקדמה לה כאיטית מבחינת זרימת המידע. עם זאת, נראה שהפער בין זרימת המידע לפני המהפכה הווירטואלית ובין זרימת המידע אחריה, מגמד את השינויים בזרימת המידע שחוללו מהפכות מידע קטנות יותר בעבר. אין תקדים היסטורי למעבר כה חד בתחום זרימת המידע, ולכן לעיני אדם החי במרחב וירטואלי, העולם הקדם וירטואלי הינו ללא ספק איטי גם כשנחשב מהיר יחסית.

²¹ דווקא הקשב והריכוז, עלולים להיות לנו לרועץ במרחב הווירטואלי. הם גורמים לנו להעמיק בהקשר מסויים, ולא נותנים לתנועה המהירה לזרום. אין זה מן הנמנע, כי העלייה בבעיות הקשב והריכוז השנים האחרונות, קשורה בהסתגלות למרחב החיים החדש שלנו, מרחב פזור דעת.

²² לדידי, קשה לדבר על המרחב הווירטואלי כמונחים של רדידות ועומק, משום שאלו איכויות "איטיות". זוהי שפת הערכה לא הולמת לצורך אמידת איכויותיו של מרחב זה. לפיכך, אני מבכר

אינטלקטואליות ודתיות שלא ניתן היה להעלות על הדעת בסביבה לא מרושתת, בראש ובראשונה דרך שימוש במהירות-קלילות כאיכות חיונית.

בשדה המחקר והפיתוח הווירטואלי, ההעצמה של איכויות אלה באה כיום לידי ביטוי כמעט בכל תהליכי הפיתוח הדומיננטיים. רישות ווירטואלי של חיות, צמחים ותשתיות, הפיתוח של מרחבי מציאות מדומה, ואפילו הפופולריזציה של מדפסות תלת מימד, מובילים כולם להעצמה פי כמה וכמה של הקלילות-מהירות הווירטואלית בעולם הפיזי. אני סבור כי תהליך ה"מהרהר" שאנו בעיצומו, תובע מאתנו שינויים מהותיים. העולם צמא לטרמינולוגיה חדשה: על הרוחב והצרות להחליף את העומק והרדידות כביטויי הערכה של תופעות אנושיות ודתיות; על קלות התנועה להחליף את כובד הראש. עלינו להשלים עם שינוי אופני החשיבה, ולעצב בהתאם תפיסה דתית הרבה יותר מהירה, רחבה ודינאמית.

אינני טוען כי תפיסה כזו צריכה לצמוח על קרקע בתולה. כפי שניסיתי להראות, האיכות המהירה-קלילה נמצאת בשימוש כבר בטקסטים קדומים. העיסוק בה חוצה תרבויות ותקופות, והיא מרובת פנים ויישומים שבעזרתם ניתן לפתחה. בהתאם לאמור, על התבניות המנטאליות החדשות – בהן אנו נתונים כיום – להוות פלטפורמה לשיטות לימוד ותפיסות חדשות, המכלכלות לא רק את דרך החשיבה כיום אלא גם אופקים חדשים, רחבים הרבה יותר ממה שיכלנו לדמיין אי פעם.

את השימוש במונחי הרוחב-צרות בהקשר זה, הם יוצרים שפה בעלת תאימות גבוהה למדי למדיום זה.